

בנק ישראל

צמיחה בת-קיימא:

יעד ומדיניות למחצית השנייה של העשור

הוכן ע"י דוד קליין

נגיד בנק ישראל

עבור "כנס קיסריה"

ירושלים, 8 ביולי 2004

הממשלה נוהגת לעצב את מדיניותה הכלכלית-חברתית ברבעון השלישי של כל שנה, וכך תינהג גם השנה כאשר תדון במכשיר המדיניות המרכזי שלה: תקציב המדינה לשנת 2005. בכל שנה יש אתגר מרכזי, וכך יהיה גם השנה. בעוד שבשנת 2003 האתגר המרכזי ל- 2004 היה לצאת מההאטה ולחזור לצמיחה, הרי השנה – לאחר שיעד זה הולך ומושג, ראוי היה שנציב לעצמנו אתגר שאפתני יותר, לאמור: להעלות את המשק הישראלי, במחצית השנייה של העשור הנוכחי, על פסים של צמיחה מתמשכת.

מה הם המאפיינים של צמיחה מתמשכת?

1. קצב גידול רב-שנתי של התוצר, ובעיקר – של התוצר העסקי, הממצה את פוטנציאל הצמיחה של המשק. המיבחן יהיה בשימור הפער בין קצב הצמיחה הכולל, אשר יהיה מוגבל בשל הצורך להמשיך ולצמצם את גודלה היחסי של הממשלה, לבין צמיחת המיגזר הפרטי אשר צריך להיות מהיר כדי לנצל את עודף כושר הייצור הקיים במשק ואת זה אשר ייפלט עקב ביצוע המדיניות לצימצום גודלה של הממשלה.

2. כדי שהצמיחה תוכל להיות בת-קיימא, תנאי הכרחי הוא, אם כי לא מספיק, שעליה להיות מלווה ביציבות מחירים וביציבות בשווקים הפיננסיים, לרבות שוק מט"ח. יציבות זו קיימת היום, ומזה זמן, והיא יכולה להשתבש רק אם אמינות המדיניות הנוכחית תיפגע. אמינות זו מושתתת, בין השאר, על יציבות פוליטית ואישית מחד, ועל עקביות בביצוע המדיניות המוצהרת, מאידך. עם זאת ניתן, וצריך, לנקוט באמצעים נוספים כדי לחזק את היציבות כחלק מהמדיניות לצמיחה מתמשכת.

לפני שנתייחס למרכיבי המדיניות לצמיחה מתמשכת כדאי לציין בראשית הדברים כי, בניגוד למציאות אשר שררה במדינת ישראל בחמישים שנותיה הראשונות, איננו מוטרדים

היום משני מעצורים גדולים אשר הכבידו בעבר על יכולת הצמיחה של המשק: המחסור הכרוני במט"ח והאיום האינפלציוני.

מיבנה הצמיחה בעבר נשען בעיקרו על הביקושים המקומיים, הגנה על הייצור המקומי ומעורבות פעילה של הממשלה, ולכן היה כרוך בגרעונות כרוניים במאזן התשלומים. משום כך, במשך עשרות שנים, המדיניות לעידוד היצוא היתה מרכיב מרכזי בכל תכנית כלכלית במשק הישראלי. די מפתיע לראות ששרידים להלך מחשבה זה מתגלים גם היום, והם מתבטאים בהצעות שתכליתן להחליש את השקל, כמדיניות מתמשכת לאורך זמן, כדי לעודד את היצוא וכן בהצעות להגדיל את הוצאות הממשלה במסגרת תכניות מיוחדות לעידוד היצוא. אפילו החוק לעידוד השקעות מגוייס למטרה זו. כדאי לציין, כדי שנוכל להתמקד בעיקר, כי התרופה להסרת מיגבלת המט"ח על כושר הצמיחה של המשק הופרטה, כלומר: נמסרה לידי השוק, תחילה ע"י משרד האוצר, אשר הוביל את הליברליזציה בסחר, ואח"כ ע"י בנק ישראל – אשר הוביל את הליברליזציה בשוק מט"ח. השוק, כדרכו, מטפל בכך ביעילות והסימפטומים גלויים לעין-כל כבר מספר שנים:

- תופעת הגרעון, הכרוני והמאיים, בחשבון השוטף במאזן התשלומים ירדה מסדר היום, למרות הסרת המיגבלות על היבוא. שיעור הגרעון, יחסית לתוצר, בשש השנים האחרונות, הוא כ-1.5 אחוזים ומטה – שיעור נמוך המכוסה ע"י יבוא הון להשקעות, מצב המאפשר, לכן, ירידה בחוב החיצוני;
- החוב החיצוני של המשק נעשה שלילי; כלומר: יש למשק הישראלי עודף נכסים על התחייבויות במט"ח, אשר הגיע בסוף 2003 להיקף של כ-7 מיליארד דולר, כאשר בטווח הקצר עודף הנכסים גדול אף יותר;
- הפיקוח על מטבע חוץ בוטל כליל והשקל הוא מטבע בר-המרה לכל דבר ועניין. הכסף לא ברח והשמיים לא נפלו כפי שחזו מהלכי האימים;

- שער החליפין נקבע בשוק מט"ח ללא התערבות של בנק ישראל כבר שבע שנים, והתנודתיות בשוק זה נמוכה יותר מאשר בשוק הדולר-אירו. שער השקל לא צנח לתהומות ולא נסק לשחקים, כפי שהבהילו אותנו חוזי השחורות;
- הרזרבות במט"ח בידי בנק ישראל הגיעו לרמה של 26 מיליארד דולר, ואין מי שיכל לרוקן אותן, אם לא נתפתה לעצות אחיתופל "לנהל" את שער החליפין, אותן ניתן לשמוע, לעיתים, עד היום;
- מדינת ישראל הצטרפה פורמלית למשפחת העמים וחתמה על הסכמים בינלאומיים, עם ארה"ב, האיחוד האירופי, אירגון הסחר העולמי וקרן המטבע הבינ"ל שתכליתם להסיר, ובעתיד למנוע, הגבלות, מכסיות ואחרות, על יבוא ויצוא של סחורות, שרותים, והון.
- מדיניות לצמיחה היום אינה צריכה, איפא, להקצות פרק נפרד לעידוד היצוא, להחלפת יבוא, ולבעיית המט"ח של המשק, כי אין בעייה כזו. אין פירוש הדבר כי לא תהיינה תנודות בגרעון במאזן התשלומים, בחשבון ההון של המשק ובשער החליפין; אך טבעי שתהיינה. אולם השוק בנוי כך שרובן המכריע יכולות להתנהל במסגרתו, ללא זעזועים מיוחדים.
- יש, בעיקר, דרך אחת דרכה יכל נושא המט"ח לחזור למרכז סדר היום הלאומי, והיא איבוד השליטה של הממשלה על התקציב. עם זאת, גם בתנאים הקשים אשר שררו במשק בשנות המיתון 2001-2002, יצאה הממשלה מגיזרה כדי לעצור את הגידול בגרעון, קל וחומר בשנתיים האחרונות בעת החזרה לצמיחה של המשק. הסבירות של תרחיש זה נראית עתה נמוכה.

עם זאת ראוי לשים לב למציאות החדשה אשר שוררת מזה זמן בשוק מט"ח: מחד, יש יצוא הון נטו לטווח קצר המגובה ע"י פערי ריבית נמוכים מול העולם; ומאידך, יש יבוא הון נטו לטווח ארוך הנובע מתהליך הצמיחה, בארץ ובעולם. כך, למשל, בחמשת החודשים הראשונים של השנה, 2004, הסתכם יצוא ההון נטו לטווח קצר ב- 1.5 מיליארד דולר, ואילו יבוא ההון נטו לטווח ארוך – ב- 1.7 מיליארד דולר. זאת ועוד; מי שמתבונן בנתונים מקרוב רואה כי בשני הטווחים היו גם תנועות מנוגדות. בטווח הקצר יצוא ההון היה בעיקר של תושבי חוץ ושל משקי בית תושבי ישראל, ויבוא ההון – של בנקים והמיגזר העסקי. בטווח הארוך, מול השקעות תושבי חוץ במניות של חברות ישראליות היו השקעות של תושבי ישראל במניות זרות. זהו שיווי משקל אשר טרם הורגלנו לו, ועלינו לעקוב ולטפח את המנגנונים אשר מייצבים אותנו.

*

*

*

מיגבלת מט"ח על כושר הצמיחה של המשק כבר לא קיימת. כמעט באותה מידה הסרנו עוד מיגבלה אחת על הצמיחה – והיא מתבטאת בכך שהחזרנו לעצמנו את השליטה על האינפלציה. בשש השנים האחרונות, מאז שנת 1999, שוררת אצלנו יציבות מחירים, יעד אשר נקבע פורמלית ע"י הממשלה באוגוסט 2000. אין פירוש הדבר כי האינפלציה לא יכולה לחזור. היא יכולה, ונוכחנו בכך כאשר באה לביקור קצר, אבל מרשים, במחצית הראשונה של שנת 2002. אין פירוש הדבר ששינוי המחירים במשק מתנהל על מי מנוחות, ואנחנו נוכחים בכך כאשר עליית המחירים בחודש אחד עדיין יכולה להסתכם במחצית מעלית המחירים במשך השנה כולה, ובתופעה הנלווית אליה של מדדים שליליים. תנודות כאלה בין מדדים שליליים לחיוביים, הן נדירות במדינות אחרות בהן שוררת יציבות מחירים. אלה הם סימפטומים של תקופת מעבר בה ההרגלים לחיות עם האינפלציה, אותם רכשנו – מיגזר עסקי ומשקי בית – במשך 50 שנה, הולכים ומתחלפים בהרגלים לחיות עם יציבות מחירים. בנק ישראל יעשה את הנדרש כדי לשמר יציבות זו.

שני לקחים עיקריים אפשר להפיק מתקופת המעבר הזו ממשטר של יעדי אינפלציה (בשבע השנים מ- 1992 עד 1998, בהן קצב האינפלציה השנתי היה כ-10 אחוזים) למישטר של יציבות מחירים (בשש השנים מ- 1999 עד היום, בהן קצב האינפלציה השנתי ירד ל-1.5 אחוזים):

- האפקטיביות של המדיניות המונטרית - המתבטאת ביכולת להשיג את מטרות המדיניות בתנודות קטנות יותר של הריבית - גדולה יותר ככל שהיא מופעלת בשווקים פתוחים יותר. היכולת שלנו להיחלץ סופית מהכבלים אשר הוטלו עלינו ע"י רצועת שער החליפין מחד ותיקרת המק"מ מאידך פתחה את שוקי הכספים והמט"ח לרווחה. במצב רגיל השינויים המובילים לפתיחת השווקים הפיננסיים היו מתבצעים בצורה יזומה ע"י הממשלה. אצלנו, משום מה, שלטה במשך שנים ארוכות התפישה האנכרוניסטית כי צריך "לשלוט" על הבנק המרכזי ולכבול את ידיו בביצוע המדיניות המונטרית, שעה שבעולם כולו היה ברור כי יש לתת לבנק המרכזי עצמאות תיפעולית. כתוצאה מכך צריך היה, מידי פעם, לסטות בלית ברירה ממהלכה התקין של מדיניות הריבית (הדוגמה האחרונה היא של הפחתת הריבית החד-פעמית של 2% בדצמבר 2001), כדי להשיג בתמורה את ביטול ההגבלות על התפתחות השווקים, שהיא חיונית, כמובן, לצמיחת המשק בכלל ולפריחת היזמות העסקית בפרט.

- היכולת להשיג ולשמור על יציבות מחירים בריביות דומות לאלו המקובלות במדינות המפותחות גדולה יותר ככל שהמשמעת הפיסקלית מושרשת יותר. בתחום זה עדיין לא הגענו אל המנוחה והנחלה, אם כי הממשלה הנוכחית, במדיניותה הכלכלית, עשתה צעד גדול קדימה בחיזוק אמינותה הפיסקלית. המיבחן לכך היה, ונשאר, היכולת להוריד את שיעור החוב הממשלתי משיעור העולה כיום על גודלו של התוצר לשיעורים המקובלים, בממוצע, במדינות

המפותחות, הנמוכים משלנו בעשרות אחוזים. אבן דרך חשובה על מסלול זה צריכה הממשלה להניח במסגרת דיוניה הקרובים על תקציב 2005.

בינתיים, עמידתה של הממשלה במבחן זה נשפטה ע"י השווקים באופן שוטף ובאה לידי ביטוי במגמת הריבית ארוכת הטווח על איגרות החוב הממשלתיות. מגמה זו נקבעת, בין השאר, על פי השאלה אם יש לממשלה מדיניות מוצהרת לצמצום שעור החוב שלה על פני זמן, ועד כמה היא עומדת בה. ככל שהריבית לטווח ארוך תהיה נמוכה יותר כך יכולה גם הריבית קיצרת הטווח, זו הנקבעת ע"י בנק ישראל, להיות נמוכה יותר. זהו המפתח ליכולתו של הבנק המרכזי לחזק את תהליך הצמיחה במשק תוך כדי שמירה על יציבות מחירים.

כדי להגדיל את הוודאות ביכולתו של בנק ישראל למלא את תפקידו הכפול, דהיינו: לתמוך בצמיחה תוך כדי שמירה על יציבות מחירים, וכן לשמור על יציבות מחירים כתנאי לצמיחה מתמשכת, יש להחליף את החוק המיושן על פיו פועל היום הבנק. העולם כולו פועל היום על פי תפישה מסויימת, אשר עמדה במבחן הזמן, ומוטב שחוק הבנק המרכזי אצלנו ישקף את הנורמות המקובלות בעולם. בנק ישראל מציע שהחוק החדש יחקק עוד השנה, שהיא שנת ה- 50 לייסודו של בנק ישראל, ואנחנו ערוכים כדי לסייע בכך.

* * *

פטורים מדאגה מיוחדת לטיפול במיגבלת מט"ח ובאיום האינפלציוני, קל יותר לזהות את נושאי המדיניות אליהם יש להתייחס כדי להגדיל את ההסתברות לצמיחה מתמשכת, והם שניים:

- מגמת הירידה בנטייה להשקיע במשק;
- הפיגור המתמשך, בהשוואה לעולם, בשיעור התעסוקה במשק.

לגבי כל אחד מהם יש להפוך את המגמה ולהחליט על המדיניות הדרושה כדי להשיג

את המטרה.

נתחיל בהשקעות. הגידול במלאי ההון הנקי נמצא במגמת ירידה בעשור האחרון, משיעור שינוי שנתי של כ- 9% באמצע שנות ה-90 לשיעור של כ- 2% בשנה שעברה. תמונת ראי של תופעה זו היא הירידה ביחס בין ההשקעה הגולמית לבין התוצר, אשר ירד בהתמדה מ- 26% באמצע שנות ה-90 לכ- 16% בשנת 2003, (ציור 1). מגמה זו, אם תימשך, תחסום את כושר הצמיחה של המשק.

תכנית העבודה של הממשלה כדי להפוך את המגמה צריכה להיות בנויה משלשת

המרכיבים הבאים:

1. צימצום, מהיר ככל האפשר, של הגרעון והחוב של הממשלה, יחסית לתוצר.

צימצום זה:

- ✓ יחייב, בעיקר משקיעים מוסדיים, לאתר חלופות השקעה במיגזר הפרטי, במקום באיגרות חוב ממשלתיות;
- ✓ יפחית את הריבית לטווח ארוך במשק, ויקל על שמירת ריבית נמוכה לטווח קצר;
- ✓ ישפר את הדרוג של המשק הישראלי בעיני משקיעי חוץ וימריץ השקעות זרות במשק הישראלי;
- ✓ יקטין את הוצאות הממשלה לתשלומי ריבית, וישחרר מקורות לשימושים אחרים, לרבות השקעות.

להקטנת החוב של הממשלה, ובעיקר מהרמה הגבוהה במיוחד בה הוא מצוי עתה, תהיה השפעה חזקה ומיידית על ההשקעות במשק, יותר מאשר לכל אמצעי מקרו כלכלי אחר.

2. תשומת לב ממוקדת לביצוע נמרץ ושקוף של תכנית כוללת של השקעות

בתשתית, הן במישרין ע"י הממשלה – דבר המצריך שינוי בסדר העדיפויות בתקציב - אבל בעיקר ע"י חברות עסקיות, ממשלתיות ופרטיות. מי שבוחן את נתוני העבר יכול לראות כי התופעה הטיפוסית להשקעות אלה היא התנודתיות הגדולה משנה אחת לשנייה, והיעדר היכולת לשמור על קצב מהיר של השקעות לאורך זמן. יש צורך להגדיל השקעות אלה ב- 25% בחמש השנים הבאות, בהשוואה לחמש השנים האחרונות, להיקף של 100 מיליארד ₪, ואת זה לא ניתן להשיג ללא התארגנות מיוחדת של הממשלה. מטרתה של התארגנות זו, אשר רוכזה עד לא מכבר - על פי החלטת הממשלה - בידי השר במשרד האוצר, היא:

- ✓ לקיים מעקב אחר שלב הביצוע של כל אחד מעשרות הפרוייקטים בהם מדובר: בכבישים, רכבות – בין עירוניות ובתוך הערים הגדולות, נמלי ים, ואוויר, תחבורה – יבשתית, אווירית וימית, חשמל, גז, מים, ביוב ותיקשורת ולפרסם לציבור דו"ח ביצוע רבעוני;
- ✓ לדאוג לתיכנון ולביצוע השינויים המיבניים הנדרשים, כדי לשפר את המיבנה התחרותי של ענפי התשתית;
- ✓ להקים שרותי פיקוח יעילים כאשר מדובר בענפים מונופוליסטיים;
- ✓ לוודא מתן תשובות בתחום אישורי תיכנון ובנייה שיהלמו את לוחות הזמנים שנקבעו לפרוייקטים השונים, ועל בסיס תוכנית מיתאר ארצית ארוכת טווח, המתחשבת בצרכי איכות החיים והסביבה;
- ✓ לקבל החלטות בדבר טיב הקשר בין הממשלה לבין הגופים המבצעים בכל אחד מהפרוייקטים;
- ✓ לסייע בגיבוש פתרונות מימון שיתבססו על השוק.

3. שינוי מבנה שוק ההון במגמה לאפשר את התפתחותו של תיווך חוץ-בנקאי בשוקי הכספים וההון. ההישענות המוגזמת של המשק על הבנקאות המסחרית, שהיא כשלעצמה ריכוזית מאד, היא אבן ריחיים על צמיחת המשק, פוגעת בלקוח החוסך והלווה ומגדילה את חשיפת הענף והמשק לזעזועים פיננסיים. הצעדים הנדרשים בתחום זה נדונו בהרחבה במספר הזדמנויות בעשרים השנה האחרונות, ושוב באופן מרוכז בחודשים האחרונים, וההתקדמות נעצרה תמיד בשלב הביצוע. ברירת המחדל היא המשך ההרחבה הזוחלת של השתלטות הבנקאות המסחרית, ובעיקר הבנקים הגדולים, על ענף השרותים הפיננסיים במשק, ושוק הון נכה לתמיד. בניגוד למה שמישהו, אולי, יכל לחשוב, מצב עניינים זה גרוע גם לבנקים דבר המתבטא, בין השאר, בעליה מתמדת במיפס ההתערבות החיצונית בניהול עסקיהם.

* * *

באשר לשוק העבודה, נקודת המוצא צריכה להיות שיעור התעסוקה הנמוך אצלנו בהשוואה לממוצע המקובל במדינות ה-OECD, ובוודאי בהשוואה למדינות אשר ביצעו את הרפורמות הדרושות בשוק זה. בעוד ששיעור התעסוקה – מספר המועסקים יחסית לאוכלוסיה בגיל העבודה (בני 15-64) – עומד אצלנו על 55%, עומד ממוצע ה-OECD על 65% , ואילו במדינות אשר ביצעו רפורמות בשוק העבודה, כמו אוסטרליה, דנמרק, ניו זילנד ואנגליה, הוא מגיע לכ- 72% (ציור 2). המטרה אשר ראוי שנציב לעצמנו היא סגירת הפער בין שיעור התעסוקה אצלנו לבין הממוצע המקובל במדינות ה-OECD, תוך 5-10 שנים. מדובר בתוספת של כ-400,000 מועסקים, נוסף למתחייב מהגידול הטבעי. לאור האסטרטגיה של ביסוס הצמיחה על פעילות המגזר הפרטי, צריך יעד זה להיות מושג בעיקר באמצעות הגדלת התעסוקה של ישראלים במגזר זה ולא במגזר הציבורי.

טיפול יעיל בתחום זה, כמו בתחום ההשקעות בתשתית, החוצה אחריות של מספר משרדי הממשלה, רשויות מקומיות, וגורמים פרטיים, מחייב התארגנות מיוחדת, במסגרת ועדת שרים לתעסוקה. תכליתה של התארגנות זו היא לוודא כי התכניות הרבות שיש לממשלה אכן ממוקדות במטרה של הגדלת שיעור התעסוקה, ולאור יעד זה נקבע סדר העדיפויות ביניהן והצורך בתכניות נוספות. מדיניות הממשלה אמורה להיות מורכבת ממספר פרקים:

- הקטנת התמריצים להישארות מחוץ למעגל העבודה המתבטאים בעיקר בקיצבאות לסוגיהן הניתנות לאזרחים בגיל העבודה;
- הרחבה משמעותית של תכניות להשמת בלתי מועסקים בעבודה;
- מדיניות מסים המגדילה את התמריץ לעבוד, לרבות מס הכנסה שלילי כפוף ליעד גרעון יורד;
- צימצום משמעותי במספר העובדים הזרים, בעיקר באמצעים כלכליים;
- פיתוח שרותים והשקעות המקלים על יציאה לעבודה;
- סיוע אפקטיבי לעסקים קטנים ובינוניים, תוך תשומת לב מיוחדת למערך הליווי הניהולי של העסק;
- והרחבת ההשקעות בחינוך באזורים ובאוכלוסיות בהם שיעור התעסוקה נמוך במיוחד.

המבחן הסופי של הצלחת המדיניות צריך להימדד בגידול בשיעור התעסוקה. ברבעון הראשון של 2004 גדל מספר העובדים הישראלים במשק, בהשוואה לרבעון הראשון של 2003,

בכ-70 אלף מועסקים, כולם במגזר העסקי, ושיעור התעסוקה אף עלה במיקצת. חשוב לציין כי זו התקדמות, אך בקצב הזה יידרשו לנו יותר מ-20 שנה כדי להגיע לממוצע של שיעור התעסוקה בעולם. ברור, איפא, שהקצב איננו מספיק, ועלינו לשאול את עצמנו ללא הרף: איך לחזק את תוכנית העבודה של הממשלה להאצת הגידול בשיעור התעסוקה לאורך זמן. התשובה לשאלה זו צריכה להיות במרכז מעייניהם של משרדי הממשלה הנוגעים בדבר ושל ועדת שרים מיוחדת לתעסוקה שעל הממשלה להקים במטרה לקרב בהתמדה את שיעור התעסוקה בישראל לממוצע המקובל בעולם.

צריך לזכור כי הגדלת שיעור התעסוקה היא המפתח לצמצום ממדי העוני. הנתונים מצביעים על כך שתחולת העוני במשפחות שאין בהם מפרנסים מגיעה ל-63%, וכאשר יש מפרנס אחד בלבד היא יורדת באופן דרמטי ל-19%. רק 2% מהמשפחות בהן יש שני מפרנסים נמצאות מתחת לקו העוני.

*

*

*

המשק הישראלי חזר לתוואי של צמיחה ב-2003, בעזרת גורמים חיצוניים ובעקבות השינוי הבולט במדיניות הכלכלית אשר מובל ע"י שר האוצר בגיבוי ראש הממשלה וחבריה. רקע זה, ושיחורור החסמים להתפתחות שוק המט"ח ושוק המק"מ, איפשרו לבנק ישראל להוריד את הריבית לטווח קצר בקצב מהיר כדי לחזק את תהליך הצמיחה. מרכיבי השינוי במדיניות הכלכלית הם, כידוע, שניים: משמעת תקציבית ושינויים מיבניים תומכי תחרות. מלאכה זו היא רק בראשיתה ויש להתמיד בה כדי לקטוף את פירותיה. את המשמעת התקציבית יש להמשיך ולנהל תוך מיקוד סדר העדיפויות בתקציב מחד, וחתימה להקטנת שיעור החוב הגבוה של הממשלה מאידך. את השינויים המיבניים יש לנהל בידיעה שהחזרת ההשקעות במשק לתוואי של עלייה, מחד, וניהול תוכניות הממשלה להגדלת שיעור התעסוקה לממוצע המקובל בעולם, מאידך, הם היום שני המפתחות הגדולים לצמיחה בת

קיימא באמצעות המגזר העסקי. מבנה זה של צמיחה גם יתרום להקלת המצוקות החברתיות, בהן יש לטפל תוך התחשבות במגבלות הכלכליות המוטלות על המשק.

נספח 1

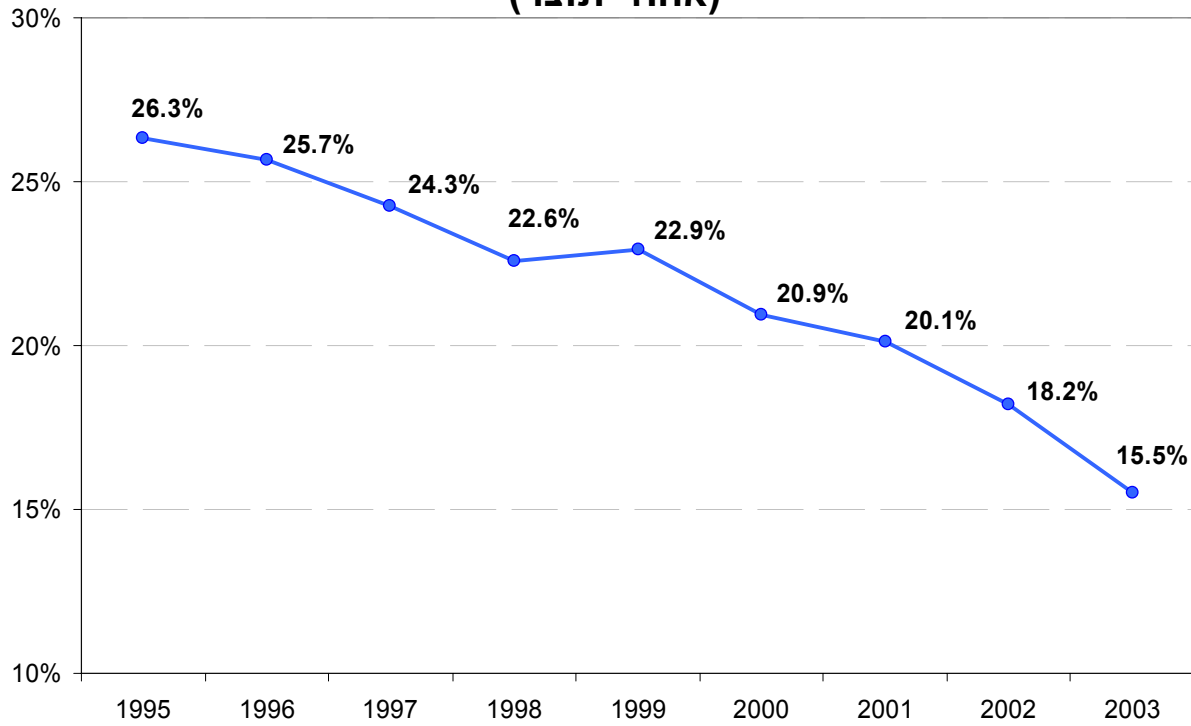
יעד מרכזי של המדיניות הכלכלית – חברתית למחצית השנייה של העשור הנוכחי ראוי היה שיהיה "צמיחה מתמשכת". כדי להבטיח צמיחה מתמשכת יש למקד את המדיניות בשנוי המגמה בשני גורמי הייצור העקריים:

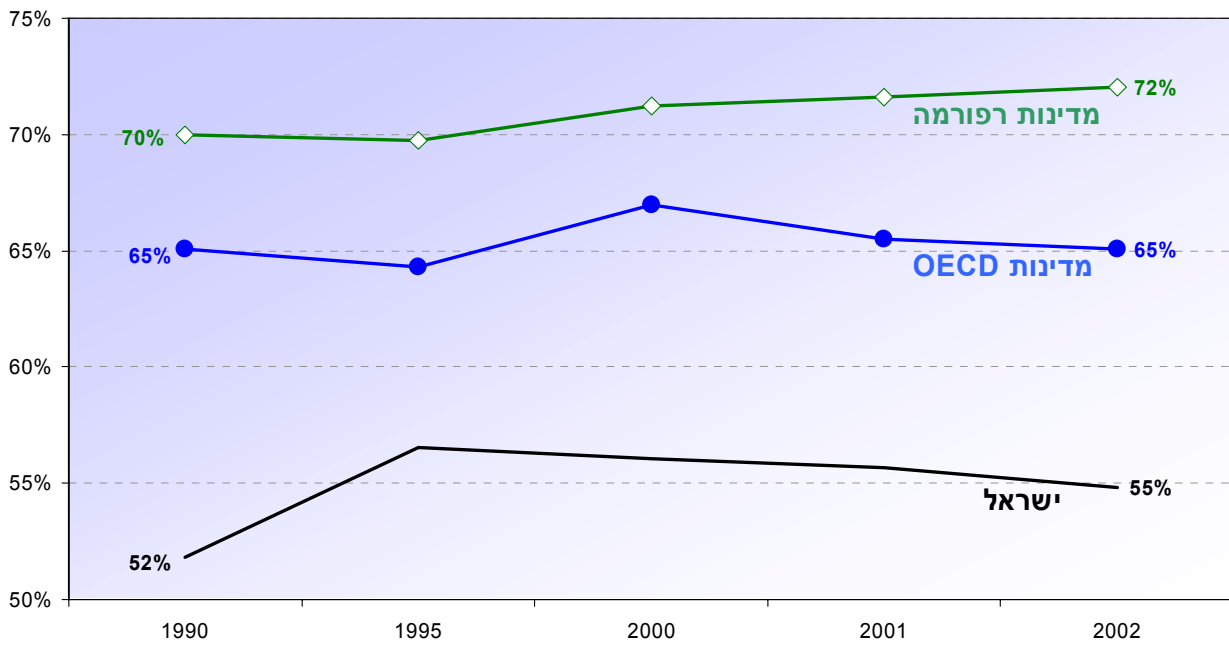
- לחדש את תנופת ההשקעות, אשר שיעורן נמצא במגמת ירידה בעשור האחרון (ציור 1);
 - לסגור את הפער בשיעור התעסוקה ביננו לבין העולם (ציור 2).
- למיקוד זה תהיה השפעה מבורכת על צימצום ממדי העוני אם כי, למטרה זו, יש לגייס גם אמצעי מדיניות נוספים, ולממנם במסגרת שינוי בסדר העדיפויות בהוצאות הממשלה.

נספח 2

מכתבים לנגיד על כסף:
למטבע יש יותר משני צדדים

1. השקעה גולמית במגמת ירידה (אחוזי תוצר)

2. שיעור תעסוקה נמוך

- שיעור תעסוקה: מספר המועסקים יחסית לאוכלוסיה בגילאי העבודה (בני 15-64).
 - מדינות שביצעו רפורמה בשוק העבודה: אוסטריה, דנמרק, ניו זילנד, אנגליה.

נספח 2

מכתבים לנגיד על כסף:

למטבע יש יותר משני צדדים

"לנגיד בנק ישראל,

אני בן שבע; אני לומד בכיתה א'.

אני רואה בעייה: יש עניים שאין להם כסף. גם לממשלה אין מספיק כסף כדי לייפות

את הארץ, לבנות כבישים וגני ילדים.

יש לי שאלה: אז למה לא מכינים עוד כסף בבנק ישראל ואז יוכלו לעזור לעניים

ולייפות את הארץ!!!

אני אשמח לקבל תשובה!"

*

*

*

"נגיד יקר,

אני תלמיד כיתה ז', בחטיבת הביניים, במדינת אריזונה אשר בארה"ב. אני כותב אליך

כדי לבקש את עזרתך בהכנת פרויקט לבית הספר.

אשמח אם תהיה מוכן לשלוח לי דגל של מדינתך בגודל בינוני, עם דוגמא של לבוש

מסורתי שלכם, וכן דוגמא של המאכל הלאומי האהוב עליכם. אם תוכל, שלח לי גם דוגמאות

של הכסף שלכם.

אם אינך יכול לשלוח לי את הפריטים שביקשתי, אודה לך אם תענה על מכתבי. גם על

כך אקבל נקודות זכות בגין הפרויקט.

בכבוד רב"

”לכבוד הנגיד,

אבקשך לאשר אישור הדפסת כסף כי המשק במצב מיתון ודיפלציוני והבורסה בועה

מתקתקת על בלוף. ראה הוזהרת.

הגיעו מים עד נפש.

בהוקרה ובחיבה יתרה”

*

*

*

”שלום לנגיד,

אני מציע שתגדיל את מטבע השקל כי נורא קטן ואתם צוחקים עלינו.

ברגשי כבוד”